

tot het onaanvaardbare stijgende apodictische toon, die juist wanneer theorieën en methoden getoetst moeten worden, totaal uit de toon valt. Maar Hak toetst niet, hij beweert.

Hij doet dat om te beginnen in een inleiding waarin hij, na bij wijze van 'probleemstelling' de meest zonderlinge beweringen over 'de lange jaren van ballingschap temidden van de theologen [doorstaan] door de beoefenaren van de godsdienstwetenschap' opgedist te hebben, een van Popper afgeleid model van wetenschappelijke vooruitgang lanceert. Hij noemt dit de PTO-cyclus, waaronder hij verstaat dat in de wetenschap eerst een probleem geformuleerd moet worden (P), vervolgens een theorie opgesteld ter oplossing van het probleem (T) en tenslotte onderzoek naar de juistheid hiervan moet worden ingesteld (O). De resultaten van O leveren een herformulering van P, dwingend tot bijstelling van T waarna nieuw O vereist wordt, enzovoort, ad infinitum. Men zou zo zeggen: niets is simpeler en elke onderzoeker is daar op zijn terrein, met wisselend succes en met of zonder lettertjes in gedachten, steeds mee bezig. Dat juist onderscheidt hem van de beunhaas. Niettemin verstout Hak zich in zijn laatste inleidende paragraaf (1.4) tot de vraag: 'Waarom werkten en werken (zie echter zijn titel, hij stopt bij 1980!) de beoefenaars van de godsdienstwetenschap niet met behulp van de PTO-cyclus?' Nu kan het niet meer goedkomen: het bewijzen van een negatie is op zichzelf al geen wetenschappelijke bezigheid, maar een zo algemene ontkenning is niet meer dan een slag in de lucht. Wat daarbij gehoord wordt, is gesuis, meer niet. Nietwaar: dat *de* beoefenaars (geen uitzondering) van *de* godsdienstwetenschap (inclusief egyptologie, assyriologie, indologie en noem maar op) het meest elementaire gereedschap voor hun ambacht niet benut zouden hebben, het lijkt absurd. Dit blijkt ook zo te zijn als wij zien dat de aangehaalde getuigen godsdienstwetenschappers zijn. 'Ergens' klopt iets niet.

Hiervan leggen de volgende hoofdstukken overvloedig getuigenis af. Meteen in twee gaat het al mis: godsdienstantropologie plus -sociologie worden in hun eerdere fasen tegenover godsdienstwetenschap gezet. Of liever: dat was de bedoeling, maar terwijl de beide eerste disciplines tot heden – zij het in een vrijwel onverklaarde selectie – worden gevolgd, stopt de bespreking van de godsdienstwetenschap in dit hoofdstuk met P.D. Chantepie de la Saussaye (1848-1920). Dit procédé kan nooit vruchtbaar werken. Men kan niet in 22 bladzijden een snel overzicht van twee disciplines geven, om vervolgens 116 bladzijden, over een aantal hoofdstukken verdeeld, te wijden aan de als een soort concurrent voorgestelde tak van wetenschap teneinde deze via een zo uitgebreid requisitoir des te beter te kunnen veroordelen. Dit vindt dan plaats